

Sorszám: VIII/16

Tárgy: Réti Csaba operaénekes életútjáról szóló könyv
kiadásához támogatáskérés
Előterjesztő: Siklósi István polgármester
Készítette: Olejné Mertz Judit referens
Véleményező Oktatási és Kulturális Bizottság
Bizottság: Pénzügyi,- és Gazdasági Bizottság
Tervezett Határozat
döntés:
Döntés: Egyszerű többségi nyílt szavazással

ELŐTERJESZTÉS
a Képviselő-testület 2013. március 25-i ülésére

Tisztelt Képviselő-testület!

Kiss Ernő, szegedi művészeti és helytörténeti író kereste meg Mezőberény Város Önkormányzatát, hogy a mezőberényi születésű Réti Csaba (1936-2009) operaénekesről szóló könyv kiadásához-kinyomtatásához kérjen anyagi támogatást. A könyv elkészült és a kiadás költsége megközelíti az 500. 000.- Ft-ot. Szeged Város Könyvkiadási Szakmai kollégiuma 150. 000.- Ft támogatást nyújtott. A kötet első és utolsó fejezetét elküldte, mely részletesen foglalkozik Mezőberénnyel. Támogatás esetén Mezőberény Város Önkormányzat nevét a megjelenő könyvben kiemeli, és tiszteletpéldányt juttat el.

Kérem a Tisztelt Képviselő-testületet az előterjesztés megvitatására és a döntés meghozatalára.

1. Határozati javaslat:

Mezőberény Város Önkormányzati Képviselő-testülete a 2013. évi költségvetése általános tartalék terhéreFt összegű támogatást biztosít a Réti Csaba operaénekes életútjáról szóló könyv kiadására.

Határidő: értelem szerint

Felelős: Siklósi István polgármester

2. Határozati javaslat:

Mezőberény Város Önkormányzati Képviselő-testülete a költségvetés szűkös lehetőségei miatt nem tudja támogatni a Réti Csaba operaénekes életútjáról szóló könyv kiadását.

Határidő: értesítésre azonnal

Felelős: Siklósi István polgármester

Mezőberény, 2013. március 14.

Olejné Mertz Judit
Olejné Mertz Judit
referens

PK-2018
ÉRKEZETT 2013 FEBR 19.

Székely.

KISS ERNŐ

SZEGED

Petőfi Sándor sgt. 65.

6725

E-mail: kissfazekas1@gmail.com

Szeged, 2013. február 18.

1. old. Kérlek f.
mellékletet ragaszt!

SIKLÓSI ISTVÁN

polgármester úrnak

MEZŐBERÉNY

Városi Önkormányzat és

Polgármesteri Hivatal

Polgármesteri Hivatal MEZŐBERÉNY			
Iktatás szám:	7 945	Melléklet:	1 db
Érkezett: 2013 FEBR 19.			
Előszám:	Utószám:	Előző:	109.

Kedves Polgármester Úr!

Elnézését kérem, hogy levelemmel zavarom. Kiss Ernő vagyok, főfoglalkozásom szerint népművelő, a szegedi Bálint Sándor Művelődési Ház igazgatója, de 23 éve publikálok különféle írásokat, mint művészeti és helytörténeti író. Eddig egy önálló kötetem jelent meg, az általam szerkesztett kötetek száma 23; közel 200 kisebb-nagyobb írásom, tanulmányom került közlésre szegedi és országos folyóiratokban.

Jelenleg egy számomra igen kedves kiadványon dolgozom: a mezőberényi születésű Réti Csaba (1936–2009) Liszt-díjas operaénekes, Érdemes Művész életéről írok könyvet Réti Csaba — Tenor Fidissima's — Egy univerzális művész élete és művészi pályája címmel. E kötet kézírata már lényegében készen van, azonban kiadását–kinyomtatását már többször el kellett halasztanunk: igen csekély az az anyagi erő, melyre támaszkodhatunk. Eddig csak Szeged Város Könyvkiadási Alapjából kaptunk támogatást, 150.000 Ft összegben, a Nemzeti Kulturális Alap Könyvkiadási Szakmai Kollégiumához beadott pályázatunkat nem támogatta a Szakmai Kollégium; a kötet teljes kiadási költsége várhatóan megközelíti az 500.000 Ft–ot.

Mindezek alapján azzal a tiszteletteljes kéréssel fordulok a T. Polgármester Úrhoz, hogy amennyiben lehetséges, szíveskedjen támogatni e kötet kiadását, ill. elősegíteni, hogy a T. Mezőberényi Önkormányzat támogassa azt.

Számos alkalommal látogattam el a T. Mezőberényi Önkormányzat igazán szép és szakszerű honlapjára, s örömmel láttam, hogy Réti Csaba szerepel a jeles mezőberényi művészek névsorában. Azt hiszem — s ezt maga a kötet bizonyítja — hogy ez a kiváló operaénekes száznál több opera- és negyvennél több oratórium szerep sikeres és többszöri eléneklésével olyan művészi pályát járt be életében, melyre joggal lehet büszke szülővárosa is. A kötet első és utolsó előtti fejezete, melyet mellékelten megküldök Önnek, részletesen foglalkozik Mezőberénnyel; az életrajzban több helyen is utalok arra, hogy a művész gyakran és szívesen látogatott haza, szülővárosába. (Természetesen szívesen megküldöm a teljes kéziratot is, elektronikus úton.)

Bármilyen összegű támogatás komoly segítséget jelentene a kötet kiadásában; a T. Mezőberényi Önkormányzat támogatását természetesen a kötetben kiemelten, valamint a kötet megjelenésével kapcsolatos valamennyi médiaközlésben szerepeltetnénk, az pedig nyilvánvaló, hogy tiszteletpéldányokat juttatnák Önnek és a mezőberényi városi könyvtárnak. A Réti Csaba-monográfia kiadásának ügyvitelét kezdettől fogva a szegedi Vántus István Társaság végezte, a támogatás összegéről így hivatalos számlát is tudunk adni.

Összint tisztelettel kérem: segítse e kiadvány megjelenését; talán azt is megmerném kockáztatni, hogy e könyv — ha szerény módon is, de — tovább emelné Mezőberény szépen erősödő kulturális rangját is.

Szívélyes üdvözléssel:

Kiss Ernő

I. ÉLETÚT ÉS PÁLYAKÉP — TANULMÁNYOK

1. MEZŐBERÉNYI GYERMEKÉVEK — TANÍTÓKÉPZŐ, KISKUNFÉLEGYHÁZA

Réti Csaba Mezőberényben született 1936. november 11-én, Réti József községközi tisztviselő és Vladár Mária második gyermekeként — két testvére volt: néne, Gabriella és húga: Éva — apja után József névre keresztelték hathetes korában a mezőberényi német evangélikus templomban.

Mezőberény nevét Németh László alkotása tette általánosan ismertté az irodalom- és színház kedvelők, sőt a tévézők körében. A kiváló író 1954-ben írta meg Petőfi Mezőberényben c. egyfelvonásos színművét¹, melyben az Orlai-Petrich Sománál vendégeskedő Petőfi és Szendrey Júlia utolsó találkozását dolgozta fel (Petőfi Mezőberényből indult a segesvári-fehéregyházi csatáért). S helyütt nem kerülhet meg egy különleges művelődéstörténeti párhuzam felvillantása: amiképp a szerb apától és szlovák anyától származó Petőfi Sándor a legnagyobb magyar költők egyike, akképp a német apától és szlovák anyától származó Réti Csaba minden idők egyik legnagyobb magyar tenoristája...

Mezőberényt a török idők után 1723-ban telepítették újra, túlnyomórészt szlovákokkal és németekkel. Az így már három nemzetiségű helységben szigorú elkülönültségben élt a három nemzet, a község különböző részeiben; esetenként még falakat is húztak az egyes utcák találkozásánál, jelezve ezzel a németek, ill. szlovákok által lakott területek határait. Külön építettek templomokat is; s a vegyes házasság tiltott volt; Csaba szüleinek házasságából is komoly családi konfliktusok adódtak, különösen a német apai ág felől. Az 1930-as években valamivel több, mint tizennégyezren laktak Mezőberényben, magyarok, szlovákok, németek; a „Viharsarok” egyik sok társadalmi és gazdasági problémával küzdő községe volt. Lakosainak túlnyomó része mezőgazdaságból próbált megélni, de az ismeretes törpebirtokos földreform miatt igen sokan éltek szegénységben; nem kevesen voltak azonban „tehetősek” jómódúak is. Kulturális élete hasonló volt a többi nagyobb alföldi helységéhez; nagy múlttal rendelkezett viszont a helyi kórusélet: történetét 1856-ig vezetik vissza. A községi, később városi énekkar 1898-tól kezdve folyamatosan működött, 1949-ben 10 énekkar részvételével ünnepelték fennállása 50. évfordulóját. Csaba életének első 15 éve viharos történelmi körülmények között telt el (zsidóüldözés, Volksbund- és nyilas mozgalmak, a II. Világháború, a német, majd a szovjet megszállás, koalíciós idők, a Rákosi-korszak kezdete) szerencsére e nehéz idők igazi katasztrófái elkerülték a családot. Pontosabban: a Rákosi-korszak „sajátosságai” már nem, mert Csaba édesapja, mint régi községközi tisztviselő ebben az időben nehéz helyzetbe került. Jellemző e korszakra, hogy másfél évtized alatt *négyszer szervezték át* a mezőberényi — előbb elemi, majd általános — iskolákat, a helyi közoktatás csak 1949-ben jutott tartósan nyugvópontra (már amennyire nyugvópontokról beszélhetünk Magyarországon 1949–1963 között...).

A művész gyermekkoráról annyit tudunk, amennyit egy 2007-ben készült interjúban² elmesélt: *„Tősgyökeres mezőberényi vagyok, a Mátyás király utca 27. szám alatti házunkban (...) bábaasszony segített a világra. Csodálatos gyermekkorom volt, ma is a családi házunk előtt, az árok partján, a hársfa alatt ülve tudom kipihenni igazán magam. A család [eredetileg] a „Wieszner” vezetéknevet viselte, amit az akkori elvárásoknak megfelelően „Réti”-re magyarosított a községvezető édesapám. A faluban több „Wieszner” volt, s előnevekkel különböztették meg őket. Mivel édesapám egyik lába béna volt, ezért ő a „sánta” ragadvány-nevet kapta a helyiektől. (...) Csórók voltunk, naphosszat*

¹ 1966-ban mutatta be az Irodalmi Színpad — a mai Radnóti Miklós Színház — Tordy Géza (Petőfi) és Almási Éva (Szendrey Júlia) főszereplésével; e produkciót közvetítette a televízió is.

² Szekeres András: Hetvenkedik a hős tenor — Délkelet, 2007. augusztus

rongylabdával a Gyomai út, vagy a szövőgyár környékén, a vasúti sorompónál fociztunk, a vakációt az utcán töltöttem a Póth-testvérekkel és Hoffmann Tibor barátommal. Sajnos, az utóbbiról közel hatvan éve semmit sem tudok... A laposi kerteken keresztül gyalog jártunk a Köröshöz fürdeni. Szegénységben, de nagy szeretetben éltünk. Ma is őrzöm azt a levelet, amit az ötvenes években édesapám írt nekem a kollégiumba, s többek között az állt benne: »Elfogyott a szalonánk, a zsírunk, ma még ettünk, de nem tudom, hogy mi lesz velünk holnap...« (...). Nyolcadik után Tatára, a sportiskolába készült; mivel ügyes volt és jól tornászott, nem lettek volna gondjai a felvétellel, hiszen később az ifjúsági tornászválogatottságig vitte. Különféle meggondolások alapján — nem utolsósorban a család igen rossz anyagi helyzete miatt — azonban a kiskunfélegyházi Tanítóképzőbe³ jelentkezett, melyet Testnevelési Szaktanítói Tagozaton végzett el 1951–1955 között. „Az iskola szaktanítói oklevelet adott, miközben élsportolókat nevelt. Olyan osztálytársaim voltak, mint Zsivóczki Gyula kalapácsvető, Fridmanszky Zoltán labdarúgó, vagy Sági Sándor futó. Az ifjúsági válogatottban csapattársam volt K. Varga Lajos, aki később olimpiai bronzérmes lett és Spuler Olivér⁴ is.” Nem sokat tudunk arról: milyen volt zenei érdeklődése gyermekkorában, de bizonyára kiemelt érdeklődéssel vett részt az általános iskolai énekórákon, s alighanem megérintették a berényi német evangélikus templomban hallott és énekelt zsoltárok–korálok is. Azonban énekesi pályája tanítóképzős korában kezdődött. A sportversenyekre autóbusszal jártak, s az úton mindig énekeltek társaival együtt. Egyszer Tulit Péter, aki testnevelő tanára és edzője is volt — valamint a tanítóképző tanulmányi vezetője — s aki már korábban meghallhatta, hogy szép hangja van, arra kérte, hogy énekeljen néhány dalt egyedül, szólóban is. „Roppant szégyenlős voltam, ezért a busz hátuljába mentem, ott egy kabát mögé bújtam, hogy ne lássanak. Énekelni kezdtem, utánozva a már ismert énekeseket. Amikor szünetet tartottam, nagy tapsban törtek ki társaim. A buszról lelépve, tanárom átfogta vállamat, majd röviden csak annyit mondott: »Az iskolai kórusban a helyed.« Ettől kezdve egyetlen kórus próbáról sem hiányoztam. Testnevelő tanár szerettem volna lenni, de egyre jobban izgatott az éneklés is. „Így tehát — a véletlen folytán — éppen az a tanára indíthatta el a későbbi énekesi pálya felé — miközben fel sem merülhetett benne, mekkora jelentősége lesz később e néhány mondatának — aki reménybeli élsportolóként is foglalkozott vele. A 2007-es interjúnál autentikusabb Csaba saját, ebből az időszakból származó levele, melyben részletesen ír első — még a kiskunfélegyházi tanítóképzőhöz kapcsolódó — fellépéseiről, sikereiről. „Amikor végeztünk, Csongrád megyébe kértem magam⁵, ugyanis szerettem volna a szegedi konzervatóriumban⁶ tanulni. Ekkor még hallás után énekeltem, a kottát nem ismertem. Kérésemet respektálták: Fábiansebestyén általános iskolájának lettem a tanára⁷, távol Szegedtől⁸. Szerencsémre Szentesen volt zeneiskola, tanítás után, vén diákként ott tanultam énekelni, zongorázni.

³ 1957-ig Állami Tanítóképző Intézet, 1953-tól Testnevelési Szaktanítóképző Intézet, jelenleg Petőfi Sándor Gépészeti és Informatikai Szakképző Iskola és Kollégium

⁴ Magasan kvalifikált sportszakember, középiskolai tanár, sportdiplomata, a magyar–német testvériskolai kapcsolatok egyik jelentős ügyvivője; sz.: 1935.

⁵ A tanítóképző befejezése után egy év szakmai gyakorlatra kötelezték a frissen végzetteket; miután Csaba Kiskunfélegyházán végzett, ezért ebben a Kiskunfélegyházi Járási Tanács Végrehajtó Bizottsága Munkaerőgazdálkodási Csoportja járt el, ők állították ki munkakönyvét is 1955. május 19-i dátummal; általános iskolai testnevelési szaktanítói oklevelét 1956. július 7-i dátummal kapta meg.

⁶ Szegedi Állami Zeneművészeti Szakiskola

⁷ Testnevelést, éneket és rajtot tanított az 1955–56-os tanévben, valamint 1956 októberéig. Tanítványai nagyon szerették; ennek több, mint három évtizeddel később igen szép tanújelét adták.

⁸ De nem elérhetetlen távolságra: Fábiansebestyén község Csongrád megye északkeleti részén van (lakosainak száma 1955-ben 3000 fő körül volt), Szegedtől 67 km-re.

Szentesen Dr. Máté Ferenc tanította az éneklés művészetére, ki eredetileg ügyvéd volt, de egészen kivételes zenepedagógusi képességekkel rendelkezett. Erről tanúskodik 1956. június 3-án Csabához írt levele is, melyből néhány mondatot idézünk: „(...) Egyetlen mérce lebegjen szeme előtt: tehetséges, van hangja és ha sokat tanul és sokat küzd, nagyon-nagy énekes lehet! De ezért sokat kell tanulnia és küzdenie. A küzdelem az életben a boldogulás kovásza — s apró események, akár lelki, vagy anyagi letörések, pillanatnyi bukások sohasem befolyásolhatják a célt: énekes akarok lenni!

Öröm lenne számomra, ha felvennék főiskolára — hiszen a tanulásnak ott a magas fokát biztosítják maga számára, többé-kevésbé jó mesterek! De ha nem veszik fel — akkor sem szabad elkedvetlenednie! Ismétlem: a siker, pillanatnyi siker nem sokat mond — de a pillanatnyi balsiker sem! Gondoljon arra, hogy a nagy muzsikusok közül hány küzdött éhezve, fázva hosszú-hosszú évekig azért, hogy beteljesedjék — hogy nagy lehessen. Gondoljon (maradjunk az operánál), pl. Verdi életére, vagy gondoljon Saljapinre — aki mint dokkmunkás kezdte — s mint világhírű énekes fejezte be. Sohase feledje Német Mária nevét, az egyik leghíresebb magyar énekesnő nevét, akit tehetségtelennek nyilvánítottak kezdetben [a]magyar akadémián.

Az élet harc. S magának tehetsége birtokában és tudtában harcolnia kell. És hiszem azt, hogy sohasem fog ellankadni.

Meg fogja látni — ha következetesen tanul és küzd — az eredmény nem marad el. S remélem, egyszer még megérem, hogy valahol egy páholy mélyre bújva hallgathatom magát az operában — elmélkedve, hogy íme: a tehetség hű maradt tehetségéhez! (...)”

E szép gondolatok bizonyára évtizedekig elkísérték és inspirálták a tehetséges fiatalembert, aki rövidesen elindult „a világot jelentő deszkák” felé: „1956. október derekán egy ismerősöm mondta, hogy a szegedi színház kórusába fiatalokat toboroznak, s 19-én lesz a színpadi meghallgatásuk.

Elmentem, s másnaptól, vagyis október 20-tól szerződtek. Igen jó fizetést kaptam: tanárként 702 forint volt az illetményem, kórustagként 1200 forint fizetést kaptam. Ez akkor nagyon jó pénz volt, ugyanis 500-600 forintért nagyon jóminőségű és divatos öltönyt lehetett venni. Közben megkezdtem tanulmányaimat a konzervatóriumban is.” S a krónikás most olyan életrajzi mozzanathoz érkezett, melyben saját szülei is szerepelnek. A színház karigazgatója ugyanis ebben az időben Édesapám, Dr. Kiss Ernő⁹ — akkor még csak Kiss Ernő — volt: ő hallgatta meg és vette fel Réti Csabát a színházi kórusba, ahol viszont Édesanyám, Kiss Ernőné Demeter Márta¹⁰ kedves kollégája lett az ifjú művész¹¹.

⁹ Dr. Kiss Ernő (1925–2005) zenetanár és karnagy. A Szegedi Nemzeti Színház tagja (zenekari tag, korrepetítor, karnagy) 1949–1960 között; 1960-tól haláláig hangszeres zenetanár, 22 évig hegedű szakvezető tanár a zeneművészeti főiskola szegedi tagozatán.

¹⁰ Dr. Kiss Ernőné Demeter Márta (1921–2003) énekesnő, énekkari művész, a Szegedi Nemzeti Színház tagja 1951–1976 között.

¹¹ Réti Csaba és szüleim barátsága 1956 őszétől valóban a sírig tartott: Csaba nagyon hálás volt azért, hogy Édesapám segített neki színházi felvétele során. Édesapám később számtalanszor kísérte Csabát közös fellépéseiken, Csaba pedig mind Édesanyám, mind Édesapám temetésén jelen volt.

8. BOLDOG ÉVEK, CSALÁDI KÖRBEN — OPERAÉNEKES FIA, RÉTI ATTILA MENTORA

Réti Csaba családi élete mindig rendkívül boldog és mintaértékű volt (ebből a szempontból teljesen és pozitívan tért el kollégáitól: a színházi élethez szinte magától értetődően tartoztak hozzá a sokszor hangos magánéleti botrányok, válások). Ő sírig hű maradt feleségéhez, Rózsához, aki fő tanácsadója és legszigorúbb kritikusa volt; s teljes egyetértésben, nagy szeretetben nevelték egyetlen gyermeküket, Attilát. Aki ugyan már csepp korában megismerte a világot jelentő deszkákat — A pillangókisasszonyban „játszotta” a címszereplő és Pinkerton (esetenként éppen saját apja) gyermekét — azonban édesapja nem igazán szerette volna, ha fia követi a színházi világra, a „színes pokol”³⁴⁰—ba, annak ellenére, hogy Attila igen jó zenei készségekkel rendelkezett. Ám az egyetemet magyar–francia szakos középiskolai tanárként végezte el, s így kezdte el pályáját: a szegedi Deák Ferenc Gimnázium tanára lett. Hanem tehetsége — csakúgy, mint harmincegynéhány évvel korábban testnevelő tanárnak készülő édesapjáié — rövidesen utat tört magának. Többek biztatására, de főként saját benső késztetését követve beiratkozott a szegedi zeneiskola magánének szakára — első tanára Feketéné Jarosievitz Margit volt —, majd meghallgatta Gregor József, a színház operatársulatának akkori vezetője, s máris szerepet adott neki, nem is akármilyet: Valentint énekelhette Gounod Faust c. operájában, melyet a színház 1991-ben újított fel, Attila ugyanis nem tenor, hanem egy mélyebb hangfaj birtokosa: bariton lett. Rövidesen szerződést is kapott, így apjával egy társulatban énekelhetett éveken keresztül. Az első opera, melyben együtt szerepelhettek, Rossini 1990. október 5-én bemutatott A sevillai borbély című vígoperája volt, Réti Csaba régi, igen kiváló szerepét, Almaviva grófot, Attila pedig Fiorillo-t, a gróf szolgáját alakította. Az említett Faust-ban — mely Attila igazi, forró sikerű debütációja volt — egy sajátos rendezői koncepció következtében „elkerülték” egymást: ebben az előadásban Réti Csaba csak az Előjátékban énekelt, azaz ő volt az „öreg Faust”, akit Albert Tamás³⁴¹, mint a „fiatal Faust” váltott a jelenet végén, Valentin–Réti Attila azonban csak a tényleges első felvonásban lépett színre. Sokunk számára jelentettek különleges élményt a Szerelmi bájjal azon előadásai, melyekben Nemorino szerepét Réti Csaba, Belcore szerepét pedig Attila énekelte–játszotta. Könnyed, felszabadult komédiázás és igazi, olasz stílusú — bel canto — éneklés: ez jellemezte alakításukat. Önmagában már a nem mindennapi szituáció — apa és fia egymás vetélytársai a színpadon — is kedves, bájos felhangot adott ennek a produkciónak; Réti Csabának pedig szárnyakat, hiszen szeretett fiával együtt játszani nem mindennapi kihívás volt, másrészt alighanem azt is be akarta bizonyítani, hogy még mindig alkalmas erre a szerepre: e két okból vállalhatta, bár másfél évvel korábban azt nyilatkozta, hogy főszerepet, különösen szerelmes szerepet többé nem vállal. Aki ott volt, láthatta–halhatta: Réti Csaba, mint igen sokszor, tökéletesen alakította a gazdag szépasszony után epekedő fiatalembert, s hangja ugyanúgy zengett, mint harminc évvel korábban. Fia, Attila, aki ekkor már négyéves színpadi rutinnal rendelkezett, szintén telitalálat volt a nagyhangú, nagyotmondó, de végül hoppon maradó katona szerepére, közös jeleneteik pedig az előadás legjobb pillanatait jelentették: sosem maradt el a nevetés, amikor egyik „összecsapásuk” végén — mihez tartás végett — Belcore–Attila egyszerűen ingnyakon ragadta Nemorino–Csabát, vagyis jóapját, s arrébb tette... A Bájjal ezen előadása igen–igen megnyerte Gregor József tetszését is; minden kritikánál többet mond az a levélke, melyet a bemutató után küldött Réti Csabának (szövegét, bár van benne „kipontozandó” rész, szó szerint közöljük; már a megszólítás is tréfás–játékos, hiszen a tenorista „öseredeti” német nevét idézi föl, s figyelemreméltó, hogy Gregor a feleségével is aláírta): „*Wiessner Úr!*”

³⁴⁰ Popper Péter könyve címét kölcsönvéve (1. kiadás: Gyorsuló idő, Magvető, 1979)

³⁴¹ Albert Tamás (1958–2009) Bartók–Pásztory Ditta-díjas operaénekes.

Hát most is bebizonyosodott, hogy az „öregek” nélkül semmi sem megy ebben a kurva színházban!!!

Baráti szeretettel kívánok sok sikert:

Gregor Jóska

Marika

Szeged, 1995. III. 7. Bájital”

Réti Csaba, amikor látta, hogy fiának kimagasló énekesi kvalitásai vannak, legfőbb segítőjévé, mentorává vált, sőt ő lett legjobb énekmestere is. Attila, csakúgy, mint édesapja, Isten áldotta eredeti tehetség, szinte alig igényelt képzést; Csaba, éppen hasonlóságuk folytán mindenkinél jobban érezte, hogyan tudja a legjobban fejleszteni fia énektudását. Egy 2006-ben készült interjúbán a következőképpen vallott erről: „(...) *Pál Tamás egyszer megkérdezte: Tudod te, hogy milyen jó hangja van a fiadnak? Igaza volt, én is rájöttem. Attilának persze sokat kellett tanulnia, hiszen bölcsész lett, be kellett pótolnia mindazt a zenei tudást, ami gyerekkorában nem kapott meg. Emiatt lelkiismeretfurdalásom is van. Az adottságai a zenei felkészültséggel is utol kellett érnie. Bevallom, életemben nem izgultam magamért annyira, mint érte. (...) Évtizedeken keresztül énekeltem Edgardót a Lammermoori Luciában, ezért nagy élményt jelentett, amikor láthattam Attilát Ashton szerepében a Luciát éneklő Rost Andrea és Trubin Beáta partnereként. Kitűnő előadások voltak, mindannyian nagyon tetszettek!*³⁴²”.

Attila néhány év alatt sikeres, élvonalbeli operaénekes lett és boldog családapa, három gyönyörű lánya született, így Réti Csaba és felesége nagyszülői örömeknek is örvendhetek a '90-es évektől kezdve.

1998 nyarától kezdve nem lépett többé színpadra, „(...)... *de ha az élet úgy hozza, akkor baráti társaságban viszont szívesen nótázok is. Nagyon sok magyar nóta szerepel repertoáromban, ilyenkor kirándulást teszek az operett világába is.*³⁴³(...)”— árulta el a már idézett 2007-es Délkelet-interjúbán. Nagyon aktív nyugdíjas életet élt: szorgalmasan művelte kertjét, melyre mindig is büszke volt; végre volt ideje festeni, melyre tehetséges és szakmai felkészültsége — hiszen rajz-szakos is volt — egyaránt alkalmassá tette. Ezekről a következőket mondta: „(...) *Mindig szerettem festegetni, rajzolgatni, Jeney Pista bácsi, egykori rajztanárom néhány rajzórái munkámat eltette, mondván, ebben a kölyökben van valami. Ez itt — int a háta mögé — Gregor Jóska barátomat ábrázolja, az ott Verdi, amaz meg Puccini. Mindegyiket évekkal ezelőtt festettem. Amióta nyugdíjas vagyok, többet festegetek. Persze, az igazsághoz tartozik, hogy kicsit lusta vagyok, ugyanis nincs műtermem, a nappaliban dolgozom, s a ki és elpakolást utálom, ezért inkább elő sem veszem a festőállványt. (...) Újszegeden van egy kertünk, a festegetés mellett az jelent állandó elfoglaltságot. A család számára zöldségféléit és gyümölcsöt termelek. No, és a barkácsolás...! Imádok fűni-faragni, sok szerszámom van, amik könnyítik munkámat.*³⁴⁴(...)”

Naponta találkozott Attila családjával, feleségével gyakran vigyáztak az unokákra, segítettek nevelésükben. Az évezred elején készült el fia háza, egy jól épült szeged-alsóvárosi házat újítottak fel, mely rendkívül ízléses és korszerű lett — e munka során, mint igazi gyakorlati ember igen sokat dolgozott. Gyakrabban utazott ez időszakban szülővárosába is: „(...) — *Haza, Mezőberénybe gyakran jár?*” — kérdezte tőle a Délkelet munkatársa. — „*Évente többször is, feleségem és fiam is*

³⁴² H. Zs. [Hollósi Zsolt]: „Nem tudnék színház nélkül létezni” — Réti Csaba operaénekest meglepték a Dömtör-életműdíjjal. Délmagyarország, 2006. június 2. p.

³⁴³ Szekeres András: Hetvenkedik a hős tenor — Délkelet, 2007. augusztus

³⁴⁴ In.: Hetvenkedik a hős tenor — Délkelet, 2007. augusztus

gyakran velem tart. Ilyenkor nagy sétákat teszek a ligetben, a Mátyás király utcában, a Szarvasi úti sorompó környékén.³⁴⁵(...)”

2000-ben volt konfirmálásának 50. évfordulója, ekkor Mezőberény evangélikus lelkésze, Bátovszky Gábor küldött neki levelet: meghívása a jubiláns konfirmandusok 2000. június 18-i ünnepélyes találkozójára szolt. „Isten és egymás előtt gondoljunk vissza e jeles alkalom szép élményére és az azóta eltelt időre.” — írta a lelkész úr; Réti Csaba, aki lelkileg soha nem szakadt el szeretett szülőföldjétől, e napon meghatottan emlékezett vissza élete rendkívül dús és sikeres fél évszázadára.

A családi irattár egyik jeles darabja az a levél, melyet Görgey Gábor írótól, 2002-ben minisztertől kapott 66. születésnapjára. A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma — Miniszter fejléccel érkezett levél mindössze néhány mondat: „Kedves Csaba! Születésnapod alkalmából tisztelettel köszöntelek. Munkádhoz további sikereket kívánok. Görgey Gábor”. A néhány hónappal korábban miniszternek választott nagy író felesége, Iván Ildikó hosszú évekig volt a Szegedi Nemzeti Színház egyik vezető szopránja, a '80-as, 90-es évekből számos nagyszerű alakítását tudjuk fölidézni, s igen sokszor volt Réti Csaba partnere is, többek között Luciaként, a Lammermoori Luciában; ekkor Görgey Gábor is láthatta Edgar nagyszerűen megformált szerepében Réti Csabát, ez időkből datálódott tegeződésük is. A művészt meglepte Görgey levele, s nagyon örült annak, hogy az író miniszterként sem feledkezett el róla.

Nem szakadt el a Szegedi Nemzeti Színházról sem: feleségével minden évben vettek Premier-bérletet, s a színház valamennyi produkcióját megnézték.

2006-ban óriási öröm érte: ebben az évben ő kapta a Dömötör-életműdíjat. A már idézett, ez alkalomból készült interjúban el is mondta: csak akkor hitte el, hogy ezúttal övé a díj, amikor hallotta a nevét: „(...) Annyira meglepett a Dömötör-életműdíj, hogy nem kaptam levegőt. (...) Tíz éve nem énekelek, és azt hittem, mára már elfelejtettek. A Dömötör-gálán nagyon meleg volt a színházban, ezért ingujiban ültem, és amikor a nevemet felolvasta Botka László polgármester, azt hittem, rosszul hallok. Miközben indultam a színpadra, gyorsan magamra kaptam a zakómat. Eléggé fapofa, fegyelmezett ember vagyok, akin nem nagyon látszanak az érzelmek, de most alig tudtam megszólalni a közönség előtt...”³⁴⁶(...)” E remekbe szabott interjú elején két mondatban visszatért visszavonulása okaira, majd mesélt a színház szelleméről, megemlítve több híres régi kollégáját, a Vaszy-korszakról, egy jól irányzott mondatot szánva a 2006-os jelenkor másjellegű felkészülési módszereire: „(...) Meggyőződése, hogy egy opera szellemét csak akkor lehet a színpadon megvalósítani, ha előbb tökéletes zenei tudással összeáll a darab. Ez a mai viszonyok között már szinte lehetetlen. Ennek ellenére több zenei előkészítés lehetne most is, mert ma gyakran úgy állnak ki a színpadra az énekesek, hogy nem próbáltak eleget egymással. Mindenki a sajátját fújja, de nincs meg az összhang...”³⁴⁷(...). Befejezésül Attiláról beszélt hosszabban, (e rész szövegét már korábban idéztük), mondataiból, mint láttuk, az őszinte szeretet és elragadtatás csendült ki.

Sajnos, a Dömötör-díj átvétele, s ez interjú idején már súlyos beteg volt; a jelen kötet Prelúdiumában már jeleztem, hogyan hátrította el ünnepélyes köszöntését 70. születésnapja (2006. november 11.) alkalmából. Kegyetlen évek következtek ezután, bár a gyógyíthatatlan kór első támadását kiváló orvosai segítségével még sikerült — számtalan kezelés után — legyűrnie. A betegség második rohamát azonban már nem sikerült megállítani: többhónapos szenvedés után 2009. április 2-án elhunyt.

³⁴⁵ In.: Hetvenkedik a hős tenor — Délkelet, 2007. augusztus

³⁴⁶ H. Zs. [Hollósi Zsolt]: „Nem tudnék színház nélkül létezni” — Réti Csaba operaénekest meglepték a Dömötör-életműdíjjal. Délmagyarország, 2006. június 2. p. Ezt az interjút a Függelék-ben teljes terjedelemben közöljük.

³⁴⁷ In.: H. Zs. idézett írása.